

ТРЕЋА ПОДСВЕСТ

(Franco Bifo Berardi: *The Third Unconscious*
(*The Psycho-sphere in the Viral Age*). London: Verso, 2021, 164 pp.)

Књига под називом *Трећа њогсвесѿ* (*The Third Unconscious*) чувеног италијанског филозофа Франка Бифа Берардија (Franco Bifo Berardi, 1949), настала је у периоду вирусне пандемије познатије као ковид-19. Основна недоумица овог савременог филозофа јесте питање како сачувати здрав разум у свету у којем се квалитет живота свакодневно нарушава. С обзиром на солидарност која је угрожена самоубилачким економским системом и чињеницом да је физички контакт онемогућен услед новонастале ситуације, намеће се питање како се ујединити у борби за колективну слободу. Ако је наша свест успела да се избори са свим непријатностима проузрокованим појавом вируса ковид-19, шта се у међувремену десило са нашом подсвешћу?! У тишини локдауна, Франко Бифо Берарди покушао је да да одговор на нека од ових питања, као и да укаже на трансформацију колективне подсвести током двадесетог и двадесет првог века. Води нас на једно занимљиво путовање кроз колективну психу: од неурозе у доба модернизма, кроз шизофренију касног капитализма до аутизма у доба пандемије.

Поред веома садржајног *Предговора* (VII–XII), књига је структурирана у укупно три поглавља. У уводном делу, аутор наводи разлоге који су проузроковали мутацију колективне подсвести: вирусна пандемија и колапс светске економије. Хаос, исцрпљеност, као и нестанак људске врсте могуће су последице удруженог деловања ове две пошасте. Због тога, даље истиче, хаос и исцрпљеност треба да буду полазне тачке испитивања како тренутног тако и будућег стања друштва. Дакле, све што се односи на интимни простор жеље, емоције и страха, потребно је редефинисати. Пошто није могуће говорити о историји подсвести, њеној прошлости и будућности да би се говорило о трећој подсвести, односно о трећем облику подсвести, њу је неопходно посматрати из угла психосфере друштва.

У првом поглављу које има симболичан назив *На прагу*¹ (*On the threshold*) (3–52), аутор указује на све последице појаве вируса корона у простору колективног сензибилитета и колективне имагинације. Истиче да након снажне експлозије вируса и раста употребе раз-

¹ Преводи наслова поглавља интерни су превод аутора приказа.

личитих медикамената, једино што очекује јесте рат између великих истраживачких корпорација и политичких институција. Живот у којем је физички контакт сведен на минимум, а централизована контрола државе, успостављена под изговором бриге о животу појединца, и све то с циљем да се на неко време одложи нестанак љуске врсте, потврда је рата који се одиграва пред нашим очима. Дакле, затварања појединих нација типични су експерименти које ове две силе спроводе у периоду виралног рата. Осим тога, вирус није једини узрок ове новонастале ситуације. Климатске промене, пожари широм света, отапања Гренланда и Арктика, немири од Хонг Конга до Сантијага, лоше стање у економији, и друго, узели су свој данак. У наставку, аутор указује на три могућа епилога. Прво, крај људске историје, која се очито дешава већ неко време. Друго, нарушавање неолибералног модела и опасности од тоталитарно-технолошке реорганизације капитализма. Треће, након дужег периода, смрт поново постаје део филозофског дискурса. На крају првог поглавља закључује да је успорени темпо живота последица проблема који се јавио у биолошкој и психолошкој сфери. Новац је изгубио сваки значај као и прича о евентуалној људској слободи.

Друго поглавље које носи наслов *Наголазећа психосфера (The imminent psycho-sphere)* (55–93), расветљава ауторов приступ подсвести. Истиче да се разликује од психоаналитичког приступа јер акценат ставља на значење и имагинацију како би расветлио антрополошке промене проузроковане пандемијом. Дакле, циљ је разоткривање стварања нове менталне конфигурације проузроковане исто тако новом ситуацијом. Аутор даље наглашава да се подсвест у ширем, антрополошком смислу храни и трансформише под утицајем великог протока информација које проистичу из друштвене сфере, тако да и подсвест поприма друштвену димензију. Јунгова (Carl G. Jung) теорија колективне подсвести овде губи на значају, јер Берардија не занимају архетипови и митологија, већ динамика трансформације колективне психе проистекле из животне средине: њен развој, слутње, предиспозиције и болести. Свакодневна употреба дигиталних технологија обесмишљава чак и поједине Фројдове (Sigmund Freud) теорије. Међутим, појам *Unheimliche*, страх од познатог, дубоко је укорењен као последица убрзаног ширења вируса. У наставку овог поглавља, говори о интензивнијем односу између инфо и психосфере под утицајем неолиберализма. Последице тог односа огледају се у хиперекспресији, која заузима оно место које је некада потискивање жеља и негативних искустава имало у Фројдовој теорији подсвести. Траума је главна иницијална каписла формирања треће

психолошке сфере. На почетку није видљива, успорава свакодневни темпо живота и изазива осећај досаде. Поспешила је и употребу технологије која омогућава комуникацију на даљину и самим тим угрозила постојање жеље, главног елемента друштвеног постојања. Све то води ка психолошкој мутацији која се окреће ка аутистичном режиму афективног и друштвеног односа, као и поремећају еротске имагинације.

У трећем, а уједно и последњем поглављу, *Постајући ништа* (*Becoming nothing*) (97–159), аутор се базира на анализи догађаја овога века, посматрајући их из садашњег тренутка. Анализара свет у којем је просечни животни век веома висок, физички и психички умор широко распрострањен, а моменат изумирања људске врсте све ближи. Отуда, није изненађен појавом нове културе, познатије као култура технолошке бесмртности. Дакле, циљна група је старије становништво које не располаже великим новцем, али има редовна примања. Ова чињеница отвара простор великим финансијским корпорацијама, фармацеутској индустрији, туристичким организацијама да стварају лажну слику о дуговечности, а уједно и да профитирају. У овом поглављу аутор наводи и три појаве које су довеле до застоја како у економији тако и у животу: исцрпљеност ресурса који су у прошлости омогућавали индустријализацију и урбанизацију, као и ресурса који су довели до друштвеног колапса. Трећа појава односи се на висок старосни век становништва, што утиче на негативну перцепцију будућности.

Књига *Трећа подсвесћ* завређује пажњу читалачке публике и изван научних кругова јер на критички начин приступа тренутној ситуацији друштва, која нимало није оптимистична. Вирус ковид-19 није главни узрочник новонастале ситуације, али јесте покретач лавине догађаја који су открили све девијације и патологије друштва, успешно прикриване до овог ковид момента. На крају, циљ овог дела није да прикаже унапред пројектован пут мутације колективне подсвести, јер то није ни могуће, већ да укаже на могућности које би могле да проистекну из огромне анксиозности.

Наташа В. Дамљановић
ОШ „Аврам Мразовић”
Сомбор
ruza15@hotmail.com